

Landshypotek Bank

Lantbrukspanelen 2/2020:

Jorden vi brukar – drivkrafter och orosmoln hos Sveriges lantbrukare

Lantbrukspanelen 2/2020

Marken, jorden, skogen. Själva grunden för lantbruket. Det handlar så klart mycket om ekonomi men också om känslor. INGEN annan näring är som lantbruket så nära förenad med en plats. En unik plats på jordskorpan där du tillbringar större delen av ditt liv, en jord som du ombesörjer och tar hand om, året runt. Där bor du, jobbar och lever.

Och när du inte är på plats så är det nästan som att du ändå är där, för du tänker på den i stort sett hela tiden – hur den mår och era gemensamma planer. Om du har varit bortrest, eller så bara varit i stan och handlat, får du den där speciella känslan varje gång du kommer tillbaka – känslan av att komma hem, som att få återse en familjemedlem eller nära vän.

Den här omgången av panelen har vi valt att närma oss just den där platsen, dess roll och betydelse i livet som lantbrukare. Det är en av styrkorna med Lantbrukspanelen som undersökning, att den också pejar känslan bland Sveriges lantbrukare. Den här gången lägger vi örat närmare mot marken. Vad känner lantbrukarna är den största glädjen med att äga mark? Och vilka är orosmolnen, vad är det som håller lantbrukarna vakna om natten?

De frågorna plus några till ställde vi till vår panel som består av drygt hundra av Sveriges största lantbrukare. Resultatet är betydelsefullt på flera plan. Dels därför att det ger en röst och spegling av känslan hos Sveriges lantbrukare. Dels därför att det bidrar till ökad kunskap och förståel-

se för, och förhoppningsvis ett bättre samtal om, vad som är angeläget att jobba med för att skapa goda förutsättningar i en samhällsbärande grön näring.

Vad svarade Lantbrukspanelen?

Två aspekter framträder särskilt tydligt. Den ena är en positiv kraft och handlar om glädje; den andra om oro. En klar majoritet av Lantbrukspanelen svarar att den största glädjen med att äga mark är att få utveckla ett företag inom jord och skog. Det största orosmolnet är inskränkningar av äganderätten.

För att fördjupa samtalet kring dessa två nyckelfrågor frågade vi sedan två experter på respektive område hur de såg på resultatet.

Sarah Fitz-Koch disputerade i våras vid SLU i Alnarp med sin doktorsavhandling om drivkrafter bakom entreprenörskapet hos svenska lantbrukare.

Anna Treschow är utbildad jurist och har arbetat med fastighets- och ägarfrågor, ett ämnesområde inom vilket hon undervisar på Lunds tekniska högskola. Hon är rättspolitisk expert i LRF Skogsägarna och sedan juni 2020 också styrelseledamot i Landshypotek Ekonomisk Förening.

Med tanke på coronapandemin som fortfarande pågår är panelens svar om deras stämningsläge också intressant. Det visar sig att panelen faktiskt ser ljusare på framtiden idag än innan krisen.

– Jag tror inte att politikerna inser hur viktiga frågor om ägandet är för Sveriges lantbrukare. Äganderätten är inte någon högrävan princip. Den handlar om grunden för att kunna driva företag, lantbrukarnas dagliga verksamhet, arbete och liv. Det är därför oroväckande för oss alla när panelen nu så tydligt bekräftar att du som lantbrukare lever med en ständig oro för att själva grunden för ditt företagande när som helst kan inskränkas. Det gynnar inte den utveckling av landsbygder och lantbruket som många politiker säger sig stå för, säger Per Lindblad, vd på Landshypotek Bank.

Svaren från panelen visar också på kraften och möjligheterna i lantbruksföretagandet – och den tillförsikt som finns inför framtiden.

– Den här undersökningen bekräftar att det finns en stark positiv kraft bland svenska lantbrukare, den kommer oss alla till gagn i form av hållbar livsmedelsproduktion och levande landsbygder. Hela samhället vinner på att ta vara på den kraften, och vi gör det bäst genom att skapa trygga och goda förutsättningar, säger Per Lindblad.

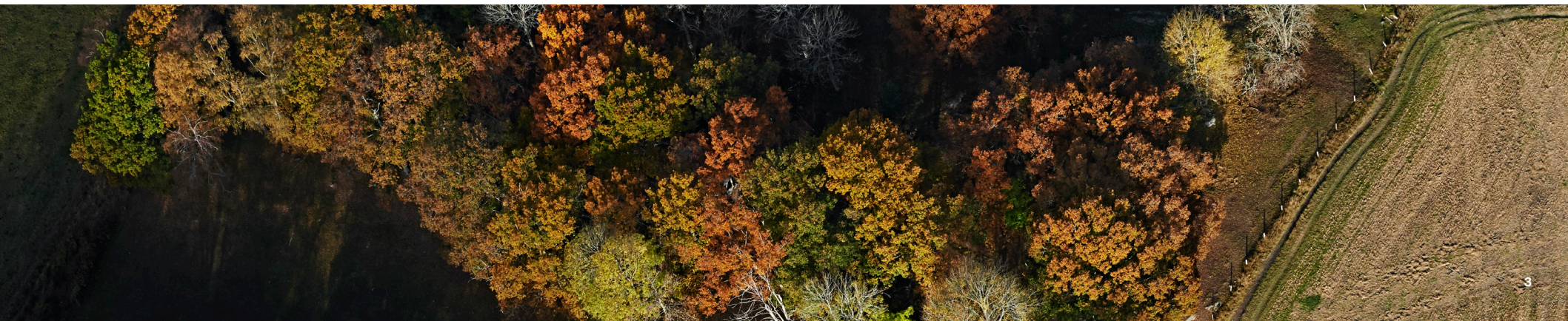
Jorden vi brukar – drivkrafter och orosmoln hos Sveriges lantbrukare är den femte rapporten i serien Lantbrukspanelen, en undersökning som görs på initiativ av Landshypotek Bank.

Om rapporten

Data och underlag till den här rapporten har samlats in via enkät och intervjuer genomförda under hösten 2020. Enkäten har ställts till över 100 större lantbruksföretagare i Sverige som ingår i Landshypotek Banks Lantbrukspanel.

Om Lantbrukspanelen

Lantbrukspanelen är en återkommande svarspanel med över 100 större, drivna och engagerade lantbruksföretagare runt om i landet. Paneldeltagarna får möjlighet att svara på frågor om vad de tycker, tänker och känner kring aktuella branschfrågor och hur det är att vara företagare inom de gröna näringarna. Undersökningen är inte och gör inte anspråk på att vara statistiskt säkerställd, men ger en bild av – en känsla för – stämnings- och känsloläget inom lantbruket.

Slutsatser

Glädjen i att äga mark

En klar majoritet i Lantbrukspanelen svarar att den största glädjen med att äga mark är att få utveckla ett företag med grunden inom jord och skog. Panelen ser också marken som det viktigaste framått. Över hälften bedömer att deras gård har större markareal i framtiden.

Äganderätten orosmoln

Oron kring äganderätten är inte ny. Statliga inskränkningar av något så grundläggande som äganderätten till marken är vad som håller över 4 av 10 av Sveriges största lantbruksföretagare vakna om natten. En stor andel, vilket också bekräftas av andra undersökningar som Landshypotek låtit göra med liknande frågeställningar.

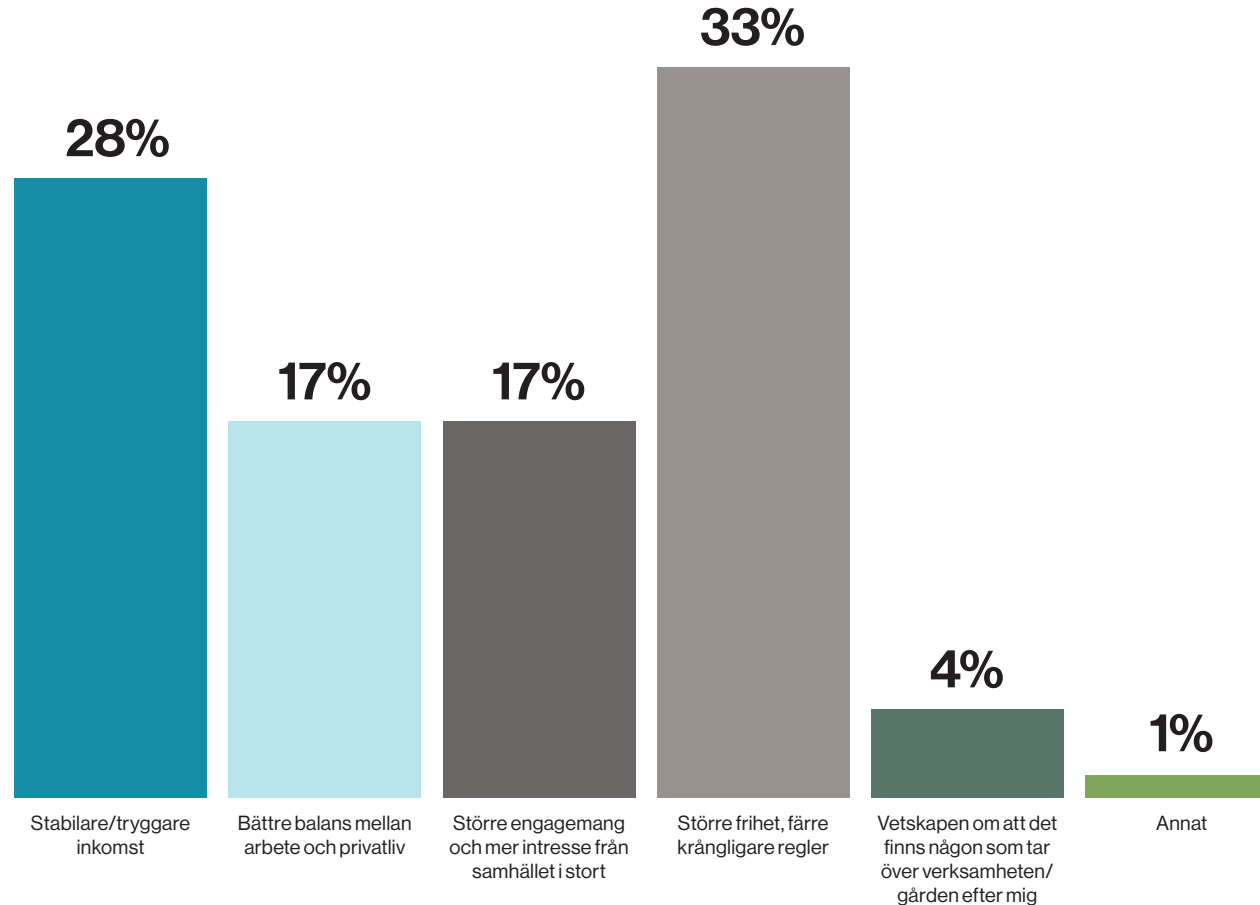
En mer positiv känsla

Känslan som lantbrukare verkar ha blivit lite mer positiv jämfört med förra panelundersökningen. 8 av 10 i panelen svarar att de har en positiv känsla i rollen som lantbrukare. Ett relativt bra skördeår 2020 och utebliven torka kan ha bidragit till det. Fler röster från andra delar av samhället om vikten av att stärka och ta vara på svensk livsmedelsförsörjning kan givetvis också spela in.

Önskan om tryggare ekonomi

Nästan en tredjedel av panelen skulle önska en stabilare och tryggare inkomst. Det är oroväckande att ekonomin upplevs som otrygg för så stor andel av lantbrukarna, bland annat mot bakgrund av att lantbruket är den näring som ser till att vi har mat med hög kvalitet, god djurhållning och öppna landskap.

Vad skulle göra att du trivdes bättre som lantbrukare?

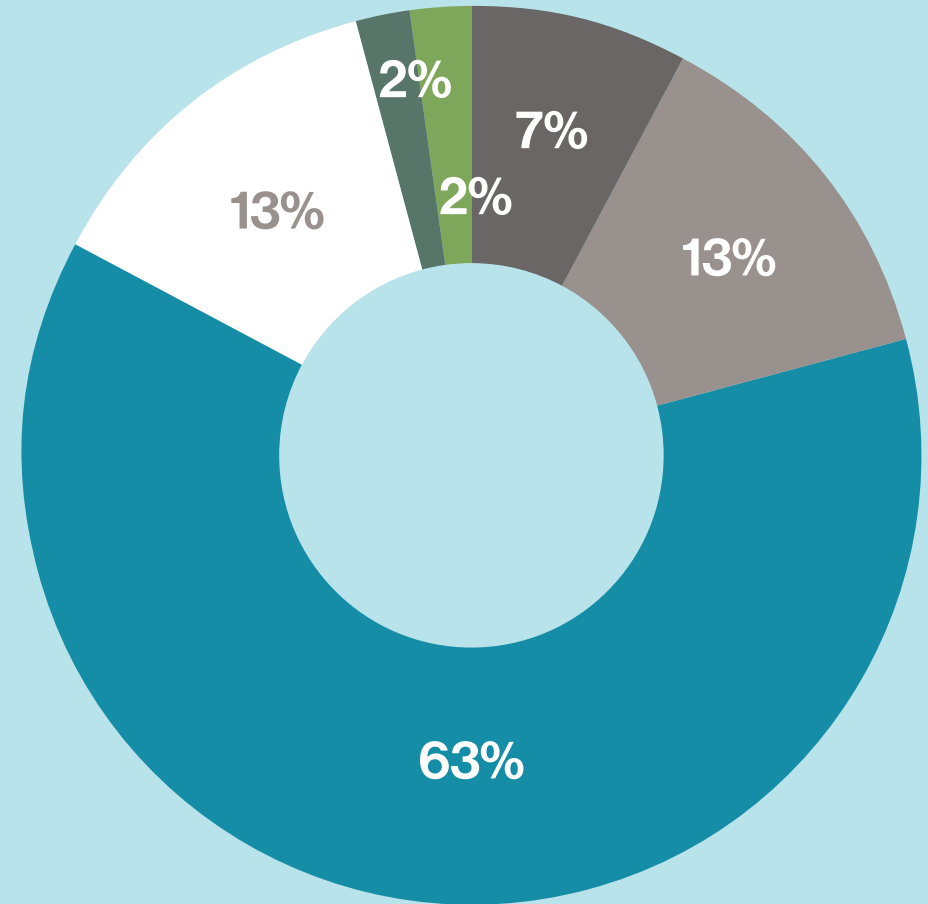
Större frihet och färre krångliga regler, svarar drygt 3 av 10 paneldeltagare skulle göra att de trivdes bättre som lantbrukare. Stabilare/tryggare inkomst, svarar nästan 3 av 10.

Vad är den största glädjen med att äga mark?

- Att få jobba med något som konkret och nära i en annars digital och distanserad värld —→ **7%**
- Att få jobba i samspel med naturen —→ **13%**
- Att få utveckla ett företag med sin grund inom jord och skog —→ **63%**
- Det är något beständigt och tryggt —→ **13%**
- Du äger en unik bit av jordens yta —→ **2%**
- Annat —→ **2%**

Glädjen med att äga mark hänger ihop med att få utveckla ett företag med grunden inom jord och skog. Så svarar en klar majoritet.

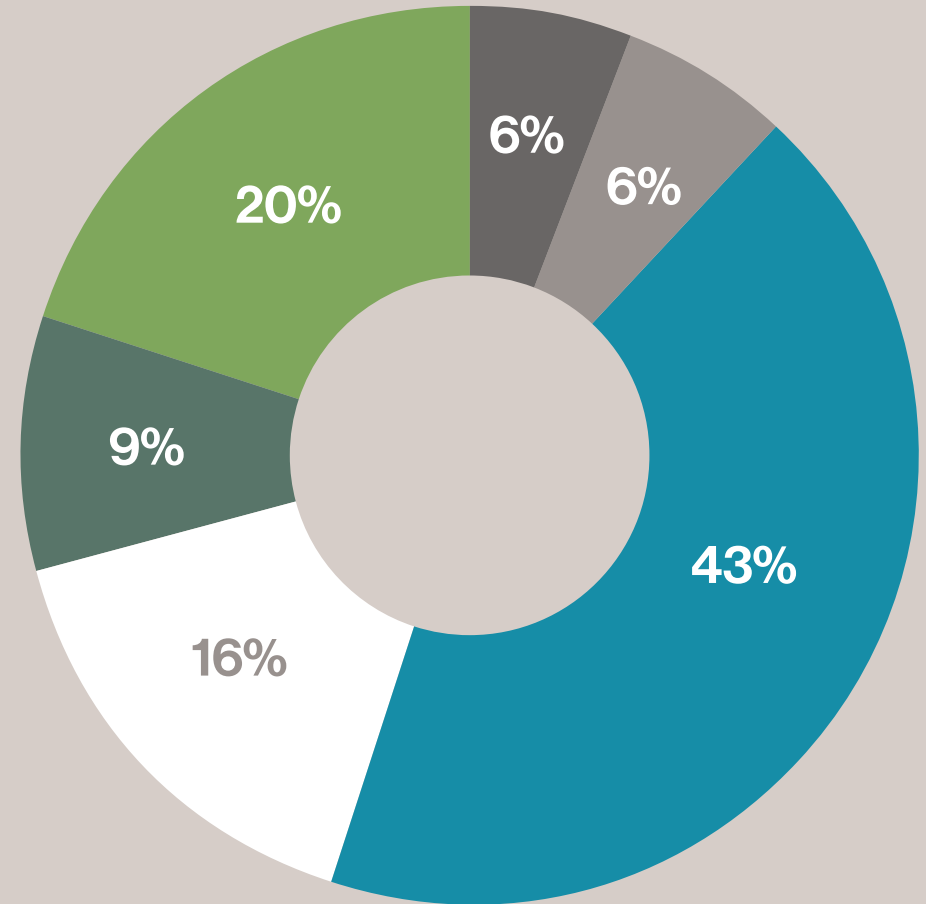
Vad håller dig som markägare vaken om natten?

- Oro för att nästa generation (kanske) inte vill/kan ta över verksamheten → **6%**
- Oro för att klimatet kanske kommer att göra marken mindre värd eller obrukbar → **6%**
- Oro för att staten inskränker min ägande- och nyttjanderätt p.g.a t.ex. nyckelbiotoper → **43%**
- Oro för gårdens ekonomi → **16%**
- Oro för hälsan, att jag inte ska klara av att driva verksamheten → **9%**
- Annat → **20%**

Största orosmolnet.

Att staten ska inskränka äganderätten.

A photograph of Sarah Fitz-Koch, a woman with light brown hair tied back, wearing a white cable-knit cardigan over a black top with a white geometric pattern. She is seated at a table, gesturing with her hands while speaking. In front of her is a spiral-bound notebook and a blue pen. The background is a plain, light-colored wall.

Sarah
Fitz-Koch

”Det är inte vilken produkt som helst”

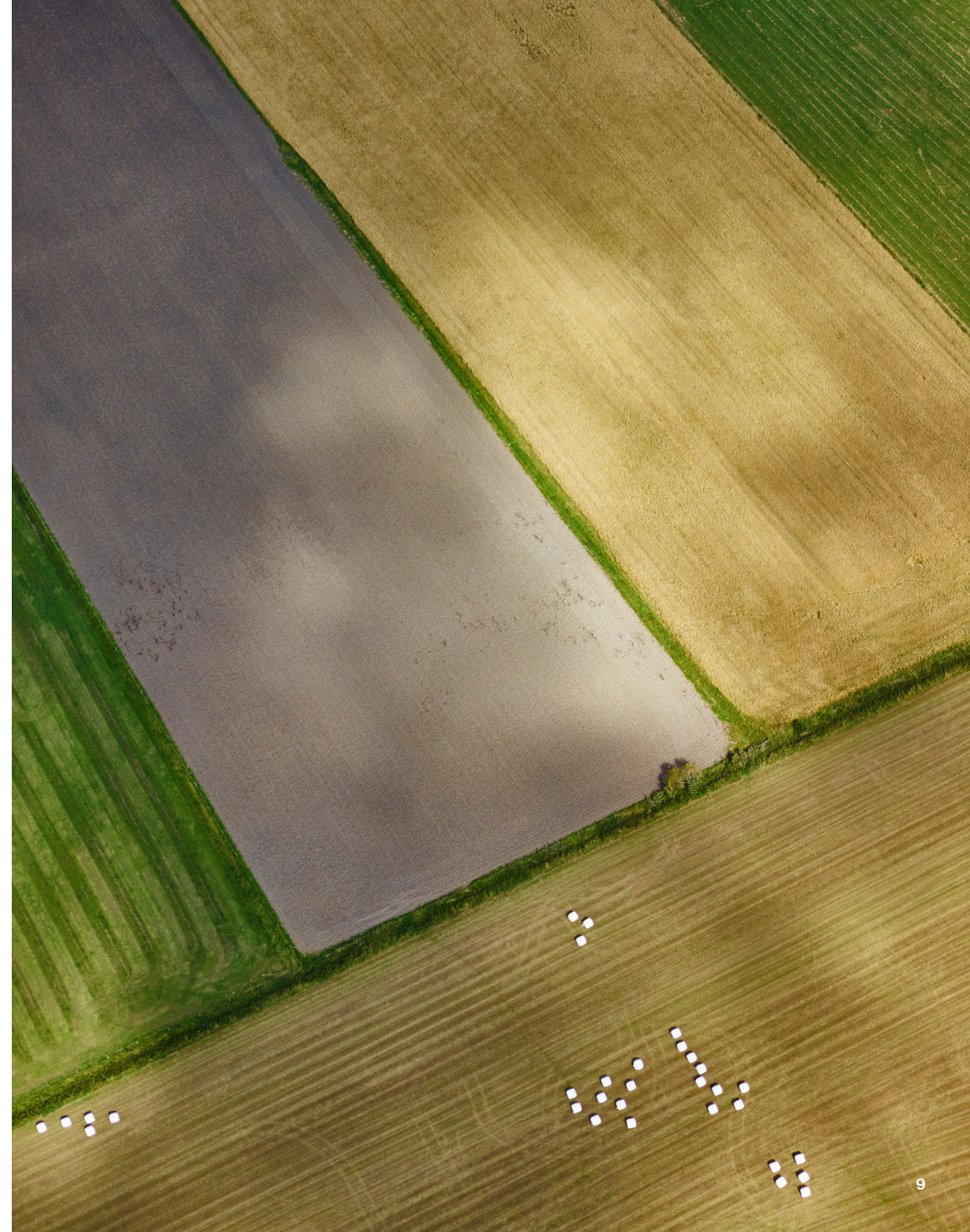
En majoritet i Lantbrukspanelen svarar att den största glädjen med att äga mark är att få utveckla ett företag med grunden inom jord och skog. En slutsats av det är att det finns ett särskilt värde och att det är något speciellt för lantbrukare att äga och utveckla marken. Forskaren Sarah Fitz-Koch beskriver vad detta handlar om.

Sarah Fitz-Koch är forskare vid Centre for Family Entrepreneurship and Ownership på Jönköpings Universitet och har specialiserat sig på frågor om jordbruksentreprenörers identitet. Hon beskriver lantbrukare som väldigt lyckliga och att de känner en mening i sitt arbete, vilket är en drivkraft för dem.

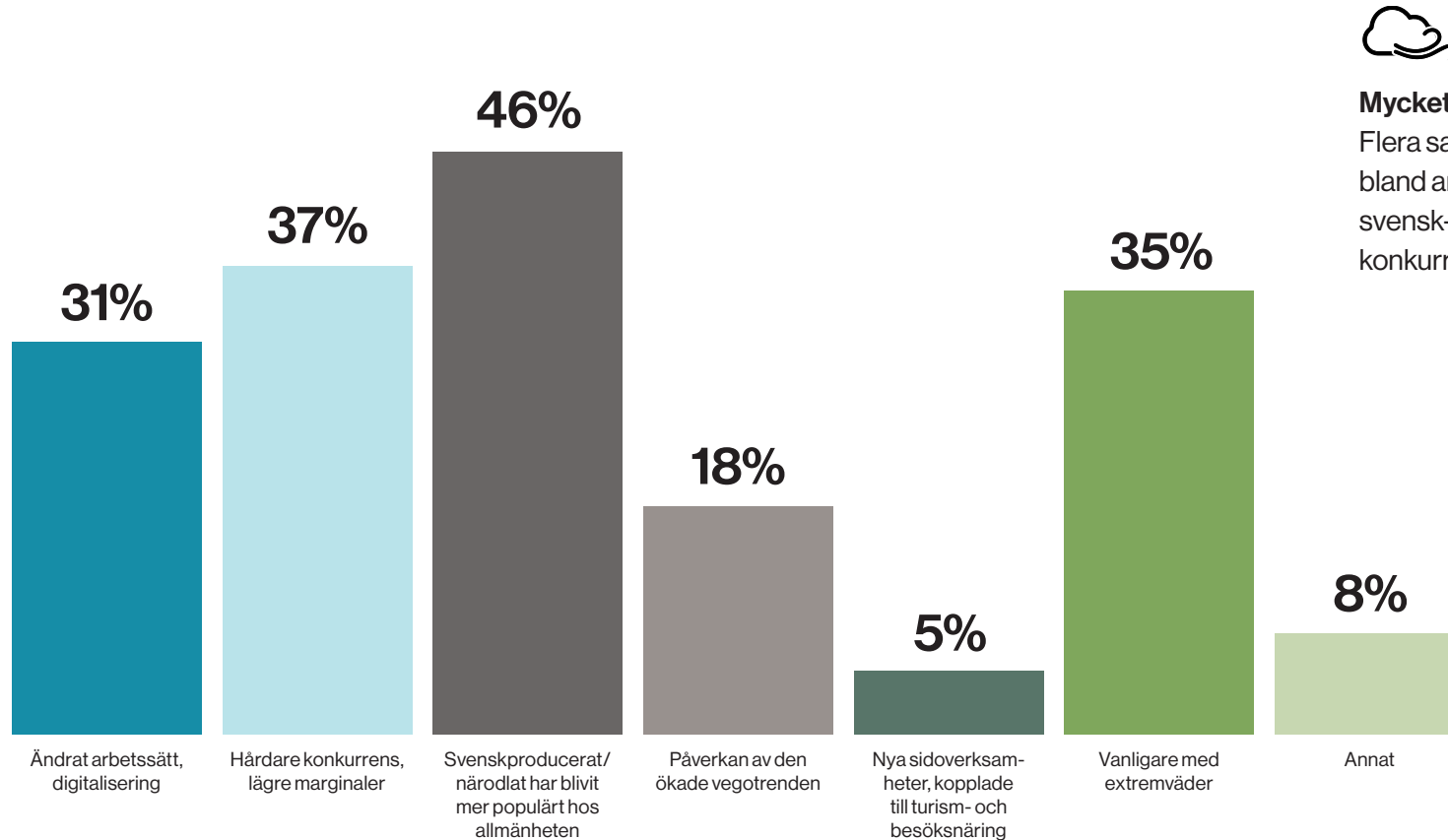
– I min forskning har jag undersökt vad det är som gör att lantbrukare känner en meningsfullhet i sitt arbete. En viktig del är att det de producerar, livsmedel, är nödvändigt för oss. Naturligtvis går det hand i hand med en passion för att odla.

Sarah pekar också på att lantbrukare, liksom andra företagare, har en stor frihet att styra sitt eget arbete.

– Jag skulle säga att det är kombinationen av tre faktorer som gör att lantbrukare känner så stor glädje i sitt arbete. Det första är att det handlar om livsmedel, det är inte vilken produkt som helst. Det andra är närheten till naturen och att få se saker växa. Det tredje är känslan av frihet i arbetet, att vara sin egen ”boss”. Kombinationen av dessa tre är unik och det bidrar till att lantbrukare är så lyckliga och välmående. ■

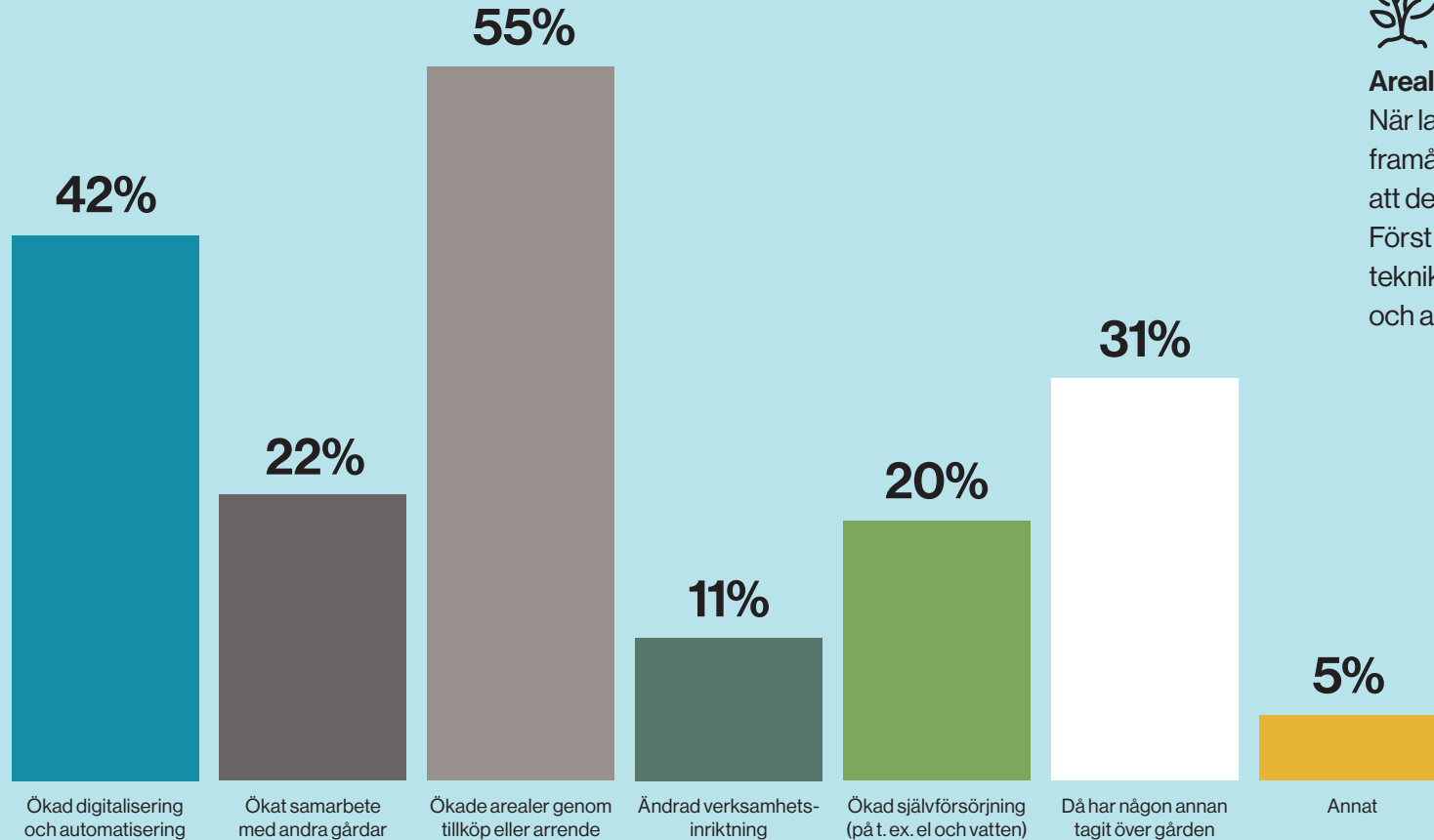
Vilken är enligt dig den största skillnaden eller skillnaderna i lantbruket jämfört med för 10 år sedan?

Mycket hinner förändras på tio år.

Flera saker har hunnit förändras, bland annat ser man ökat intresse för svensk- och närproducerat, hårdare konkurrens och mer extremväder.

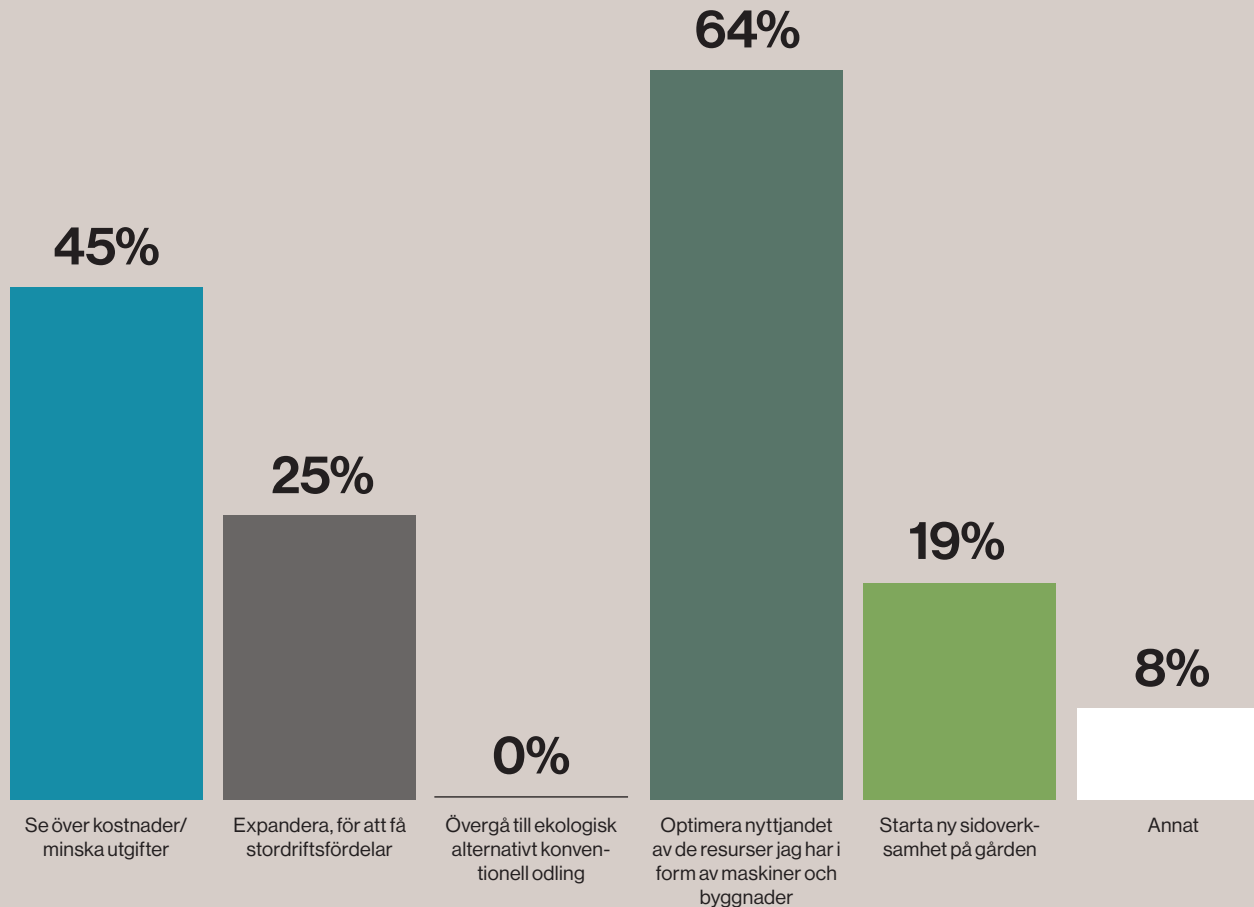
Hur kommer verksamheten på din gård att se ut om 10 år?

Arealen växer med tiden.

När lantbrukspanelen blickar framåt i tiden så ser över hälften att deras gård har större markareal. Först på andra plats kommer ny teknik i form av ökad digitalisering och automatisering.

Vad skulle du i första hand vilja göra för att stärka din gårds ekonomi?

Resursoptimering i topp för att stärka ekonomin.

Det tycker en klar majoritet av panelen (6 av 10). Att se över kostnader och minska utgifter, kommer på en stark andraplats.

Att löpande se över sina lager och planera framåt gör att man kan utnyttja sina egna resurser optimalt samtidigt som kan utnyttja tillfällen att göra kompletterande inköp när priset är rätt.

*Martin Hjalmarsson
Kundansvarig, Landshypotek i Falkenberg*

Anna
Treschow

Hur kan äganderätten stärkas?

En stor del av Lantbrukspanelen oroar sig för inskränkningar i äganderätten. Här beskriver juristen och experten på äganderätt Anna Treschow sin syn på några av utmaningarna för Sveriges lantbrukare.

På vilket sätt är frågan om äganderätten inom lantbruket aktuell just nu?

Som diagrammet visar drabbas jord- och skogsbruket av att deras möjligheter att bedriva och utveckla sina verksamheter begränsas. Detta beror på flera saker. Dels lager på lager av lagar, förordningar, mål, utpekanden, åtaganden med mera som idag, i många fall, är så många att de därmed är omöjliga att hantera ens för myndigheterna och därför inte sällan hanteras på fel sätt. Detta gör det omöjligt för de drabbade medborgarna att planera sina verksamheter då spelreglerna inte går att förutse. Det gör också att enskilda drabbas av kostnader och begränsningar som de inte hade möjlighet att förutse.

Hur ser du att äganderätten bör stärkas för lantbruksföretagare?

Det skydd av äganderätten som finns i rättsordningen är egentligen ganska bra men rättssäkerheten måste stärkas. Äganderätten måste alltså upprätthållas och skyddas mot angrepp från andra men även från det allmänna. Exempel på det är att polisen måste ingripa på bättre sätt vid intrång och hot från djurrättsaktivister samt vid stölder och sabotage på landsbygden. Den gröna näringen måste också skyddas från aktivistisk och felaktig myndighetsutövning. Lagstiftningen måste tillämpas så som den är tänkt att tillämpas och rätt avvägningar måste göras mellan olika samhällsintressen. Dessutom måste våra politiker göra en genomgång av all de lager på lager som tidigare nämnts.

Har det blivit vanligare med inskränkningar i lantbrukares äganderätt? Varför?

Ja, tyvärr. Varför det är så har jag funderat mycket på. Det kan bero på att staten har tappat kontrollen över alla lager som nu anses reglera jord- och skogsbruket och hur dessa var avsedda att tillämpas. Det kan vara så att de som driver den här utvecklingen tror att de gör någonting som är rätt och bra men att de inte förstår effekterna av utvecklingen. Att det finns en del grön myndighetsaktivism är idag både belagt och undersökt i olika forskningsprojekt. Det är väl också så att en del anser att det är coolt att agera aktivistiskt idag. Det är viktigt att förstå skillnaden i att som enskild agera aktivistiskt gentemot staten och att som anställd på myndighet agera aktivistiskt mot enskilda, med statens maktapparat i ryggen. Det kan också vara så att det helt enkelt är den historiska kampen om produktionsmedlen som delvis tagit en ny form.

Vad säger egentligen juridiken?

Äganderätten är skyddad av grundlagen. Förvaltningslagen sätter ramar för hur myndighetsutövningen ska och får gå till. Miljöbalken är en ramlagstiftning som idag, i viss utsträckning, tillämpas på sätt som aldrig var avsikten när den kom till. Äganderättsskyddet i grundlagen är tämligen gott för de som orkar stå upp för sig själva. Problemet är alla de som inte kan, vågar eller orkar ifrågasätta myndigheterna. De blir rättslösa. 2018 trädde en ny förvaltningslag i kraft. Den adresserar många av de problem vi ser idag men jag tycker inte att den har fått tillräckligt genomslag hos våra myndigheter.

Vad är fördelarna med ägande jämfört med arrende/hyra ur lantbrukarens perspektiv?

Ägande är väl generellt sett mer fördelaktigt bland annat för att det då är lättare att finansiera nödvändiga investeringar med marken som säkerhet. Ett problem med ägande är att det är så dyrt att köpa mark

Anna Treschow har lång erfarenhet av fastighets- och ägarfrågor, ett område inom vilket hon undervisar på Lunds tekniska högskola. Hon är rättspolitisk expert i LRF Skogsägarna och sedan juni 2020 också styrelseledamot i Landshypotek Ekonomisk Förening.

... lager på lager av lagar,
förordningar, mål, utpekanden,
åtaganden med mera som idag,
i många fall, är så många att de
därmed är omöjliga att hantera
ens för myndigheterna och
därför inte sällan hanteras på
fel sätt.

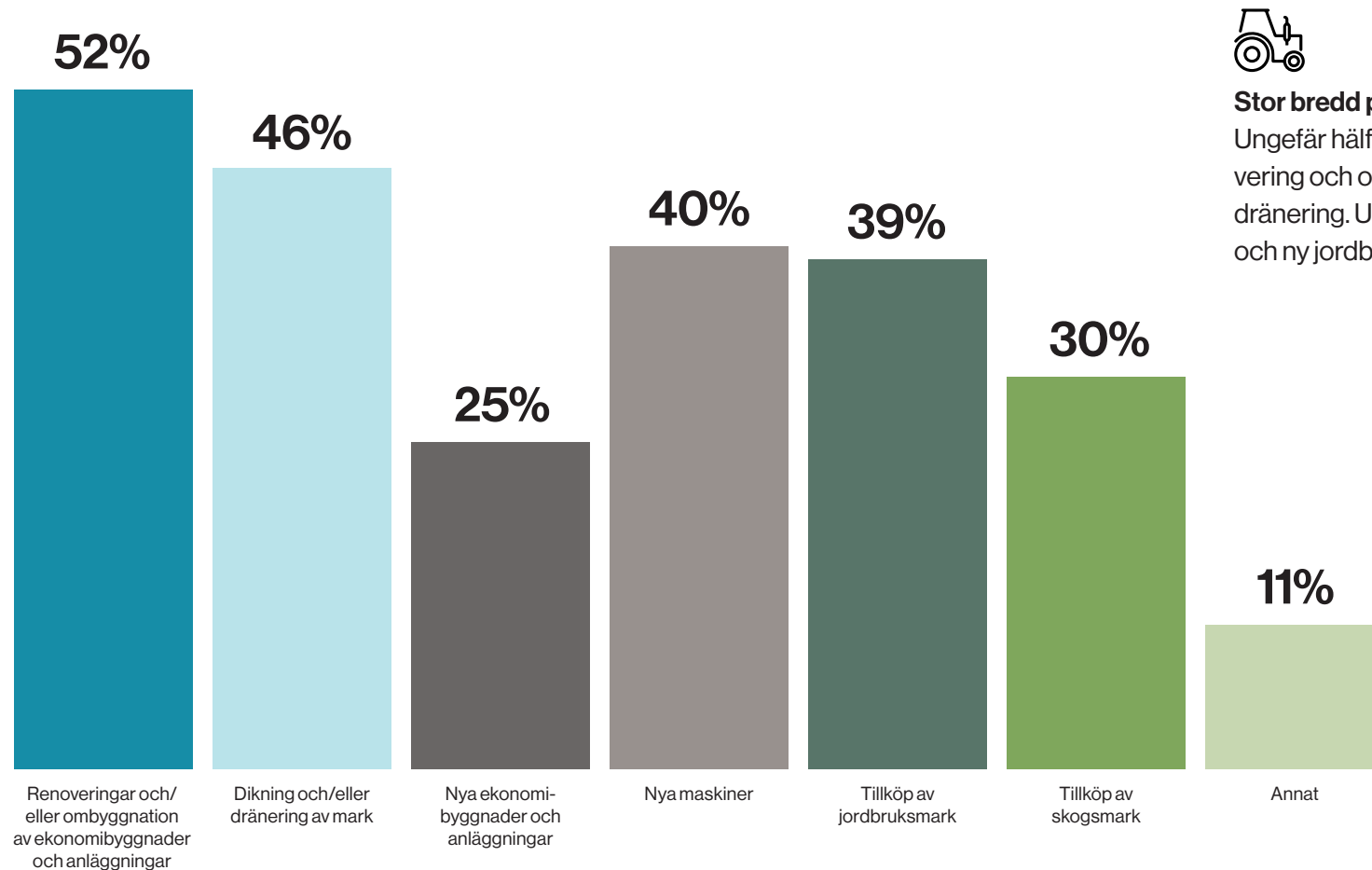
idag. Prisutvecklingen har under lång tid varit tämligen frikopplad från lönsamheten inom jord- och skogsbruket. Detta är även ett problem vid arvsskiften, för den som vill ta över och driva verksamheten vidare, eftersom det blir så dyrt att lösa ut eventuella syskon.

Vår arrendelagstiftning är i grunden väldigt bra men lite onödigt krånglig och gammaldags i vissa avseenden. Det är synd.

Något som du vill passa på att tillägga?

Januariavtalet har lett till flera statliga utredningar som har som syfte att stärka äganderätten och rättssäkerheten för bland annat enskilda som är verksamma inom jord- och skogsbruket. Det är bra att våra politiska företrädare har fått upp ögonen för den här utvecklingen som drabbar samhället negativt på så många sätt. Jag hoppas att resultatet av utredningarna får ett avsett resultat både i de olika utredningstexter som tas fram och i tillämpningen hos våra myndigheter. ■

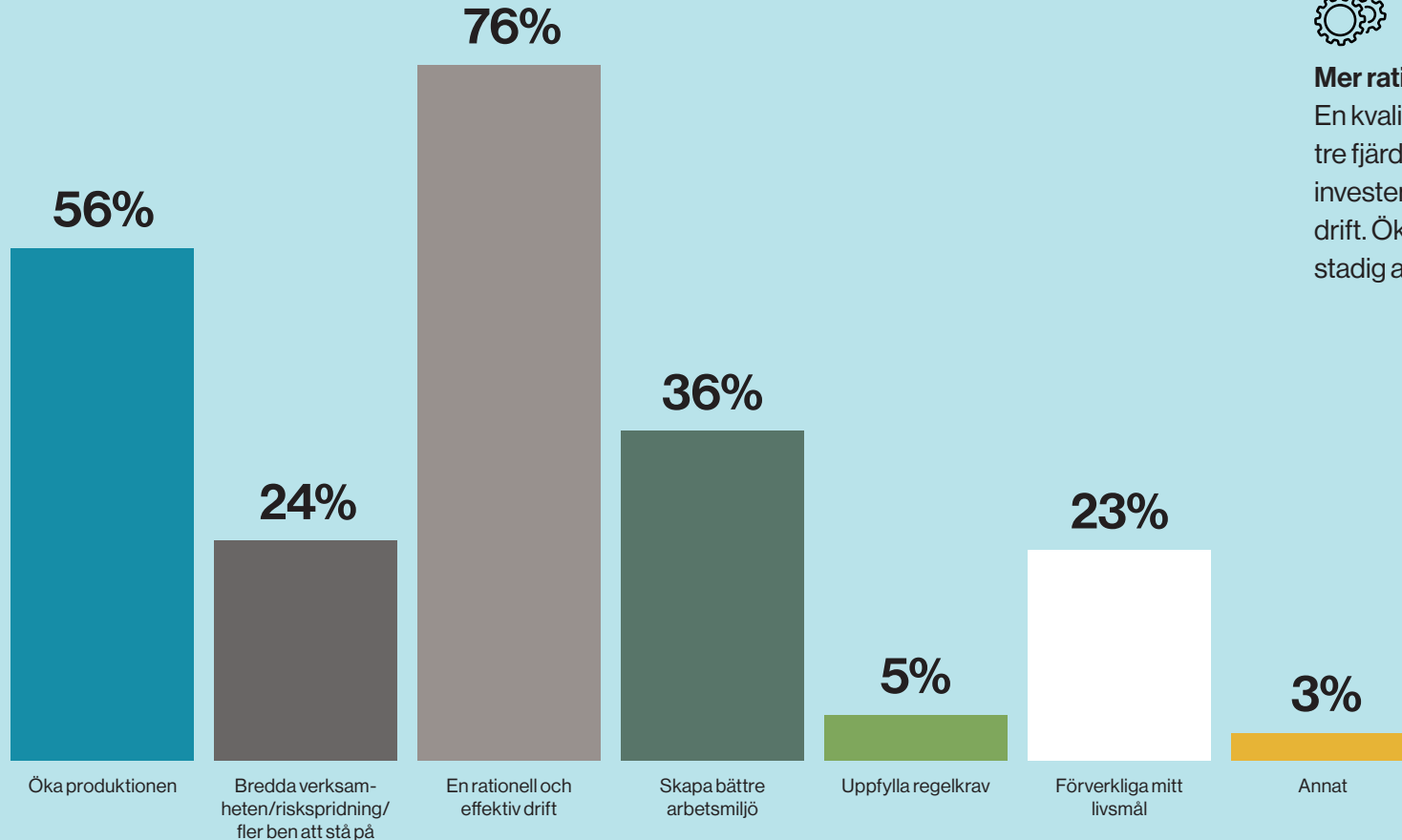
Vad i din verksamhet tänker du investera i de närmaste fem åren?

Stor bredd på kommande investeringar.

Ungefär hälften tänker investera i renovering och ombyggnation, dikning och dränering. Ungefär 4 av 10 i nya maskiner och ny jordbruksmark.

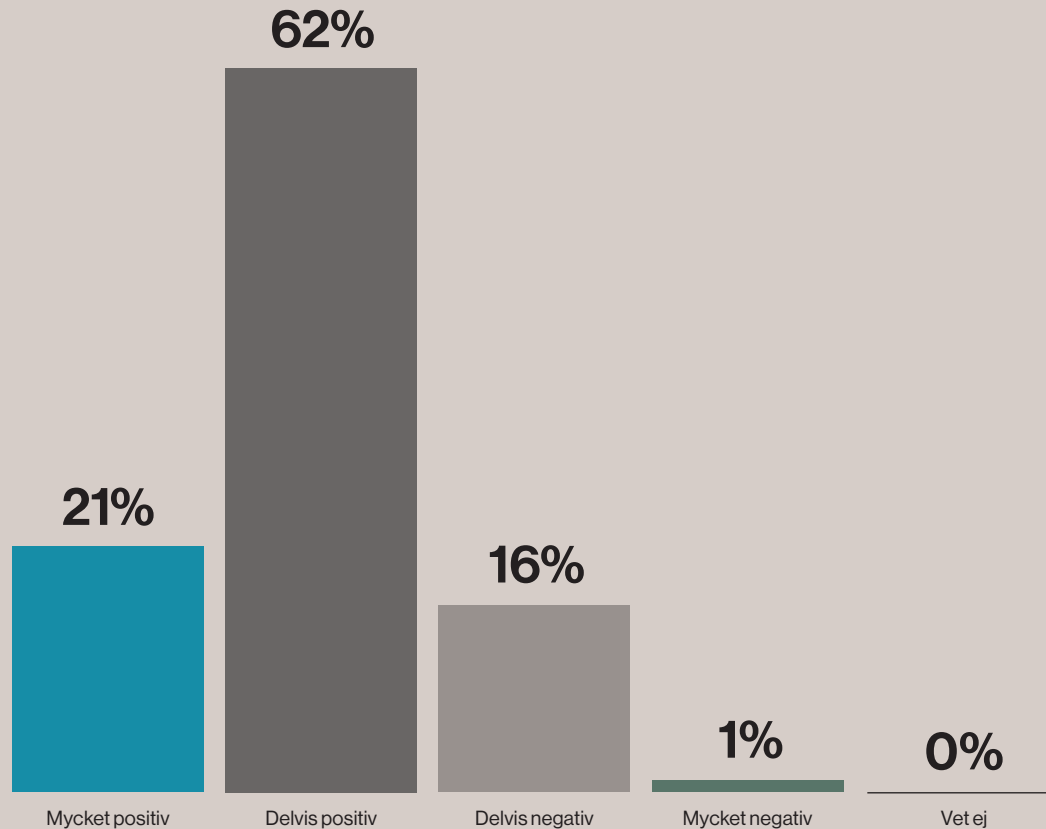
Vad vill du uppnå med din investering?

Mer rationellt och effektivt.

En kvalificerad majoritet på över tre fjärdedelar svarar att syftet med investering är en rationell och effektiv drift. Ökad produktion landar på en stadig andraplats.

Vilken känsla har du just nu i din roll som lantbrukare?

Känslan positiv hos 8 av 10.

Andelen i panelen med en negativ känsla i rollen som lantbrukare har minskat jämfört med i höstas. Då var 1 av 5 delvis negativa, idag ungefär 15 procent.

Utblick

Coronaåret 2020 har varit en påfrestning för hela samhället. Det har också varit en väckarklocka för många. Röster har hörts från olika håll i samhället om lantbrukets nyckelroll för att värna om livsmedelsförsörjningen. Kanske har det bidragit till att fler lantbrukare har fått en lite mer positiv känsla.

I den här undersökningen ser vi glädjen att få utveckla sitt företag med grunden inom jord och skog. Samtidigt signalerar paneldeltagarna om en oro för inskränkningar i äganderätten.

Äganderätten handlar om lagstiftning och tillämpningen av den. Här har politiker och myndigheter en nyckelroll.

Juristen och experten Anna Treschow anser att äganderättsskyddet i grundlagen är ganska god – för de som orkar stå upp för sig själva. Hon konstaterar:

”Problemet är alla de som inte kan, vågar eller orkar ifrågasätta myndigheterna. De blir rättslösa. 2018 trädde en ny förvaltningslag i kraft. Den adresserar många av de problem vi ser idag men jag tycker inte att den har fått tillräckligt genomslag hos våra myndigheter.”

Som Anna Treschow också säger, är det bra att politiken ”har fått upp ögonen för den här utvecklingen som drabbar samhället negativt på så många sätt”. Det krävs alltså fortsatt engagemang från politiken.

Samtidigt krävs det engagemang från fler. I förra undersökningen från Lantbrukspanelen var det tydligt att lantbrukarna upplevde ett svalt intresse från övriga samhället. Om vi vill ta vara på den kraft som finns inom det svenska lantbruket krävs engagemang och handling från flera håll.

Bara en sån enkel sak som att i högre utsträckning servera svensk- och närproducerad mat i skolkök. Eller när du äter lunch nästa gång på restaurang, frågar varifrån kycklingen, potatisen och grönsakerna kommer. Gör det. För ju fler vi är som gör det desto större skillnad kan vi göra tillsammans. Alla kan inte göra allt, men alla kan göra något. Det finns mycket att vinna på det.

